

BORGINON, Hendrik, advocaat, politicus (Pamel [nu Roosdaal] 2 november 1890).

Stamt uit een katholieke Brabantse burgerfamilie. Via zijn echtgenote is hij verwant met de familie Lindemans. Zijn oom was Gustaaf Borginon.

Hendrik Borginon volgde humaniora in het klein seminarie te Mechelen en promoveerde in 1919 tot doctor in de rechten en licentiaat in de wijsbegeerte aan de Katholieke Universiteit te Leuven. Hij onderging daar, zoals de meeste jonge studenten van zijn generatie, sterk de invloed van Frans van Cauwelaert, een streekgenoot, die hij goed kende. Zijn militaire dienst volbracht hij in de Compagnie Universitaire. Aan het eind van zijn studie werd hij, bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, als soldaat opgeroepen. Hij maakte de gevechten

te Namen mee en belandde daarna, via Rouen en Le Havre, in de vesting Antwerpen en aan het IJzerfront.-Begin november 1914 werd hij wegens ziekte naar Kales overgebracht, waar men hem voor de militaire dienst ongeschikt verklaarde. Tot augustus 1916 verbleef hij achtereenvolgens in Londen en aan de universiteiten van Cambridge en Oxford, waar hij colleges in verschillende vakken volgde. Toen mocht hij op eigen verzoek terugkeren naar het IJzerfront, waar hij weldra een belangrijke rol ging spelen in de leiding van de geheime Frontbeweging (z. aldaar).

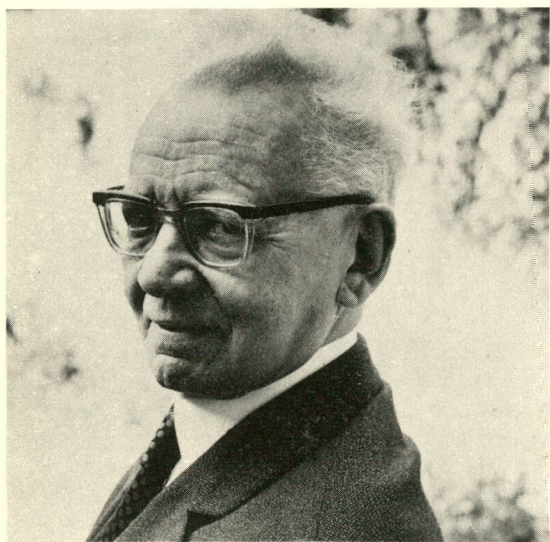
Na de oorlog hielp hij het Vlaamsche Front (de zgn. Frontpartij) oprichten. Als haar vertegenwoordiger zetelde hij van 1919 tot '21 in de Kamer. Ondertussen promoveerde hij, in 1919, aan de Leuvense universiteit tot doctor in de rechten en vestigde zich in dat jaar als advocaat in Brussel, waar hij sindsdien altijd heeft gewoond.

Na 1921 verdween hij voor enige jaren uit het parlement. In 1932 werd hij opnieuw tot Vlaams-nationalistisch volksvertegenwoordiger gekozen, wat hij bleef tot 1939. Van 1932 tot '38 was hij fractievoorzitter in de Kamer. Ondertussen (1933) was hij lid geworden van het pas opgerichte Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV). In 1939 weigerde hij zich kandidaat voor de Kamer te stellen, maar werd tenslotte gecoöpteerd senator. In mei 1940 zou Borginon, op verzoek van de minister van openbaar onderwijs Soudan, de Belgische regering naar Frankrijk volgen, ten einde daar zo nodig voor kinderen van Belgische oorlogsvluchtelingen onderwijs te organiseren. Die opdracht werd verijdeld door de oprukkende Duitse troepen die de weg naar Frankrijk afsloten. Terug in België, kreeg hij van de secretarissen-generaal en van het Rode Kruis de opdracht in Frankrijk op zoek te gaan naar weggevoerden. Hij vertrok op 21 juli 1940 en kwam in Vichy in contact met de Belgische regering, waarvan verscheidene ministers zijn opdracht steunden. In Le Vernet d'Ariège kon hij de aldaar in een kamp gevangengezette weggevoerde Vlaamsgezinden, Rexisten en communisten vrij krijgen en naar België laten terugbrengen (z. Spooktrein).

In oktober 1941 werd hij door de secretaris-generaal voor binnenlandse zaken, Gerard Romsée, benoemd tot commissaris voor de grote agglomeraties. De eenmaking van de stedelijke centra Antwerpen, Gent, Luik, Charleroi, Brugge en ten slotte Brussel, waarvan vóór de oorlog de noodzakelijkheid reeds werd gevoeld, was zijn werk. Dit bracht hem na de oorlog voor het Krijgshof in Brussel, dat hem op 10 februari op beschuldiging van „de getrouwheid van de burgers jegens de Koning en de Staat in oorlogstijd aan het wankelen te hebben gebracht en met kwaad opzet 's vijands plannen en politiek in de hand te hebben gewerkt” veroordeelde tot twintig jaar buitengewone hechtenis en tien miljoen frank schadevergoeding. Op 4 augustus 1949 werd hij in vrijheid gesteld en enkele jaren later gerehabiliteerd. Daarna werd hij opgenomen in de balie van Antwerpen, waar hij zijn advocatenpraktijk hervatte.

Hendrik Borginon begon zijn Vlaamsgezinde activiteit vóór de Eerste Wereldoorlog in de katholieke studentenbeweging. Van 1910 af organiseerde hij in zijn geboortestreek meetings en voordrachten, veelal in samenwerking met Staf de Clercq. Toen hij in augustus 1916 weer naar het front

mocht, hervatte hij daar de contacten met de studenten uit wier acties de Frontbeweging was ontstaan. Hij was in Londen de ontwerper geweest van het speciale nummer van het studentenblad *Ons Leven Hoogstudent*, dat de ondertitel kreeg: *Hoogstudenten op den IJzer*. Oorlogsnummer 1914-1915-1916. Samen met Filip de Pillecijn werd hij de adjunct of secretaris van de zgn. „ruwaard” (leider) van de Frontbeweging, Adiel Debeuckelaere. De legering in eenzelfde sector van de eenheden waartoe zij behoorden, vergemakkelijkte de geregelde ontmoeting tussen deze drie, zodat zij in feite een soort van dagelijks bestuur vormden. In oktober 1917 stelde Borginon met De Pillecijn, in opdracht van de leiding, het clandestiene geschrift *Vlaanderen's Dageraad aan den Yzer* op, waarvan de eindredactie bij Borginon berustte. Dit geschrift zette de ideologische grondslag van de beweging uiteen en zou ook na de oorlog invloed uitoefenen, nl. bij de bepaling van de ideologische achtergrond van de Frontpartij. Het vroeg zelfbestuur, „niet als een eindelijke uitkomst van broksgewijze vervlaamsing, maar als uitgangspunt van het nieuwe leven dat de Belgische staat moet sterker en hechter maken”. – „Onvoldoende kennis van de toestanden”, zo betoogde het, „legt ons in blaam en prijs (van het activisme) bescheidenheid en voorzichtigheid op”. Het oordeel daarover moest later aan het Vlaamse volk worden overgelaten.

Bij een bezoek van Frans van Cauwelaert aan het front kwam meningsverschil tot uiting, zowel over de tactiek als over de ideologie van de Vlaamsgezinden. Van Cauwelaert bleek dit kwalijk te nemen. „Zelfbestuur voor een volk acht ik een der helderste begrippen die in de staatkunde gangbaar zijn”, zo schreef Borginon toen aan A. van de Perre, als antwoord op het verwijt van Van Cauwelaert dat zelfbestuur slechts een vaag begrip bleef.

Hoewel nog geen advocaat trad Borginon, samen met mr. A. de Groeve en mr. Herman de Jongh, als verdediger op van veertien soldaten die begin 1918 om hun Vlaamsgezinde activiteiten terechtstonden. Dit „proces van de zesde divisie” baarde veel opzien, niet het minst door het pleidooi van Borginon, die niet de veertien militairen, maar de veertien Belgische ministers in Le Havre de ware

schuldigen noemde, minisiers „die door hun enggeestig optreden tegen de Vlamingen de reactie verwekt hebben van deze en andere Vlaamse soldaten, en die het land aldus misdadig naar de ondergang voeren”. Ook voor andere Vlaamsgezinde soldaten was hij de verdediger. In het dagblad *Ons Vaderland* publiceerde hij zowel onder zijn naam als onder schuilnaam scherpe bijdragen. Een ervan, ondertekend Zander, waarin hij, zonder de goede bedoelingen en verdiensten van de anderen te ontkennen, er de nadruk op meende te moeten leggen, dat de opvattingen van het Front afweken van de politiek van het blad *Vrij België* en van het Vlaamsch-Belgisch Verbond van Frans van Cauwelaert, werd hem door deze laatste bijzonder kwalijk genomen.

Bij de Vlaamsgezinde actie na de oorlog trad Borginon onmiddellijk op de voorgrond. Zo werd hij in januari 1919 gearresteerd, omdat hij als soldaat in uniform op een debatavond in Gent voor zelfbestuur was opgekomen. Begin 1919 behoorde hij ook tot de stichters van het Verbond van Vlaamse Oud-Strijders (VOS). In september 1919 was hij een der sprekers op de Rodenbachfeesten in Roeselare. Hij ontpopte zich als een uitstekend redenaar en debater. In juli 1920 trad Borginon samen met Frans van Cauwelaert op als advocaat van de activist Lodewijk Dosfel tijdens diens gerechtmakend proces. Ook andere activisten zou hij verdedigen, o.m. Wies Moens en Bert d'Haese. In de evolutie naar een Frontpartij zou hij een belangrijke rol spelen.

De Frontbeweging had zichzelf nooit gezien als een politieke partij, ook niet als een politieke partij in wording. Wat ze beoogde, was groepering van alle strijdende Vlamingen, met als pijlers de gedachte aan zelfbestuur en de Godsvrede. Met dit laatste wilde zij de levensbeschouwelijke kloof in de Vlaamse rijen overbruggen die de Beweging verdeeld en verlamd had. Borginon zou zijn leven lang een aanhanger van dat standpunt blijven:

Op geen van beide terreinen bleken evenwel, na de terugkeer in het bevrijd gebied, de omstandigheden gunstig. Van Cauwelaert en J. Hoste jr. hadden tijdens de oorlog in Nederland rondom het minimum-programma een a-confessioneel Vlaamsch-Belgisch Verbond opgericht, maar spoedig bleek dat de meeste katholieke Vlamingen wel het minimum-programma konden onderschrijven, maar een duidelijk katholiek Vlaams verbond wilden. Van Cauwelaert kon tenslotte niets anders dan zich bij het voldongen feit neerleggen. Het Vlaamsch-Belgisch Verbond behield na dit katholiek initiatief nog slechts een bestaan in naam en verschrompelde spoedig.

In het prijsgeven van de Godsvrede konden Borginon en de andere leiders van de Frontbeweging zich niet zonder meer schikken en het werd voor hen een grote ontgoocheling. Evenmin lukte het hun, het zelfbestuurprogramma er algemeen door te krijgen. De eendrachtdroom van de vuurlinie kon niet worden gerealiseerd en tegen heug en meug moest men uitzien naar andere vormen van actie om de idealen van het front te propageren. Alleen strijd op het parlementair vlak bleef over en stond tegenover de realiteit van de indeling in partijen. Aan enige mogelijkheid van samenwerking met de liberalen viel niet te denken, omdat zij meer dan ooit Vlaamsvijandig optraden. Bij de

socialisten kwam pas na de verkiezingen van 1919 en als gevolg van het optreden en het succes van Camille Huysmans in Antwerpen een opmerkelijke doorbraak van echte Vlaamsgezindheid. Wilden de leiders van de Frontbeweging niet gedwongen worden, volkomen geïsoleerd de strijd aan te binden (iets waar zij gezien hun gebrek aan praktische politieke ervaring tegenop zagen), dan moesten zij zoeken naar een of andere vorm van samenwerking met de katholieke minimalisten. Hierover werd in de eerste maanden van 1919 en tot in augustus druk onderhandeld. De Fronters zagen een samengaan liefst in de vorm van een verkiezingskartel met een gemeenschappelijk programma voor de eerstkomende jaren, een programma dat in de gegeven omstandigheden niet anders dan het minimum-programma kon zijn, maar waarbij verder ieder van de formaties haar organisatorische zelfstandigheid en vrijheid van propaganda en actie zou behouden. Dit werd prompt door de anderen afgewezen. De Fronters toonden zich uiteindelijk bereid tot de katholieke partij toe te treden, en zelfs van legislatuur tot legislatuur de partijdiscipline na te leven, mits hun recht erkend zou worden de zelfbestuurgedachte te blijven verdedigen en te trachten de meerderheid ertoe te overhalen. Ook dit werd door Van Cauwelaert verworpen, wat de breuk onvermijdelijk maakte.

Aan bereidheid tot tegemoetkomingen op het persoonlijke vlak was er intussen aan minimalistische zijde geen tekort. Alle partijen beijverden zich om oudstrijders op hun kandidatenlijsten te krijgen. Het eerste voorstel was reeds vrij kort na de wapenstilstand van het arrondissement Tielt gekomen, waar men vóór de oorlog een kamerzetel aan Dosfel had toegezegd. Notaris Persijn, spreekbuis van de meest invloedrijke Vlaamsgezinden in dit gewest, die reeds vóór de wapenstilstand contact had met Borginon, Debeuckelaere en De Pillecijn, drong erop aan dat een van de frontleiders dit mandaat zou aanvaarden. Van Cauwelaert liet zich voor andere arrondissementen herhaaldelijk in dezelfde zin uit. Borginon, Debeuckelaere en De Pillecijn sloegen deze voorstellen af, omdat zij de doelstellingen van de Frontbeweging niet wilden prijsgeven. (De zetel in Tielt zou naar G. Sap gaan, die zichzelf daar als de vertegenwoordiger van de Fronters beschouwde.) Borginon, die door H.J. Elias het „politieke brein” van de partij is genoemd, zou later nog meer dan eens aarzelen tegenover de wenselijkheid van een afzonderlijk optreden van de nationalist. Hij geloofde dat de partij een tijdelijk karakter had en haar doelstellingen elders kon helpen realiseren. In 1923 nam hij ontslag als lid van de partijraad, omdat hij buiten het politieke leven was komen te staan toen hij niet opnieuw naar het parlement was gezonden.

In 1924 pleitte hij voor samenwerking in de Katholieke Vlaamsche Landsbond en voor de Grootnederlandse consequenties van de Vlaamse gedachte. Borginon was reeds vóór 1914 bevriend geworden met de Nederlandse historicus prof. Pieter Geyl. Tijdens zijn verblijf in Londen had hij veelvuldig contact met Geyl, die daar correspondent van de Nieuwe Rotterdamse Courant was. Hij onderhield van toen af tot aan Geyls dood nauwe relaties met hem. Zijn houding tegenover Nederland betekende evenwel niet, dat hij de ex-

treme „Dietsers” in de beweging wilde volgen. Ook dit is heel zijn leven een leidraad gebleven. In februari 1925 publiceerde Borginon in het Rechtskundig Tijdschrift een voorstel tot radicale vernederlandsing van het gerecht in Vlaanderen. In 1926 woonde hij naast prof. Daels de plechtigheid bij waarop de eerste paal voor de IJzertoren werd ingeheid. Toen dat jaar, in november, een groot debat over de „naoorlogse studentenpsychologie” ontstond, behoorde Borginon tot hen die het Algemeen Katholiek Vlaamsch Studentenverbond verdedigden. In 1927 nam hij het initiatief om opnieuw te trachten een overkoepelde organisatie voor alle Vlaams-nationalisten op te richten. Joris van Severen en Herman van Puymbrouck waren daarbij betrokken, maar er ontstonden geschillen, niet het minst doordat Borginon dit Algemeen Vlaamsch Nationaal Verbond een democratische grondslag wilde geven en doordat Van Severen zijn eigen weg bleef volgen. In 1931 vertegenwoordigde Borginon Brussel in de hoofdzaak van de pas opgerichte en tot een kort bestaan gedoemde Vlaamsch-Nationale Volkspartij (VNVP), waarvan B. d'Haese voorzitter en H.J. Elias een der secretarissen werd. Toen dan in 1933 het Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV) werd gesticht, behoorde Borginon tot de gematigden, die poogden de meer extreme richting te beperken en die erop stonden, dat in het programma een waarachtige volksmedezeggenschap werd opgenomen.

In 1930, toen het gebruik der talen bij het gerecht in het parlement werd behandeld, werd door de Vlaams-nationalisten een grotendeels door Borginon geformuleerd wetsvoorstel ingediend. In 1933 bereikte de Kamercommissie voor juridische zaken overeenstemming over een wetsontwerp, waaraan de teksten van Borginon een groot aandeel hadden. Na veel wederwaardigheden werd het in 1935 goedgekeurd. In 1935 diende hij een wetsvoorstel in tot opzegging van het Frans-Belgisch militair akkoord.

In het VNV stond Borginon herhaaldelijk in de oppositie. Samen met H.J. Elias, G. Romsée en E. van den Berghe vertegenwoordigde hij de aanhangers van federalisme en democratie, die echter inzagen dat, zoals Elias het uitdrukt, „een groepering van de Vlaams-nationale krachten in de jaren 1928-'33 niet mogelijk was zonder èn de Groot-nederlandse gedachte èn de opkomende stroming van het nationaal-solidarisme als grondslag van de partij te propageren”. Borginon kante zich al zeer vroeg tegen de pro-Duitse, later pro-nazi-beschouwingen in het partijdagblad. In 1935 sprak hij meer dan eens zijn voornemen uit de partij te verlaten, omdat „programma en geest” hem niet meer bekoorden. „Ik aanzie het scherp doortrekken van de politiek Groot-Nederlandse richting voor noodlottig en utopisch”, schreef hij toen aan de leider Staf de Clercq, „en gij kent mijn hekel aan de autoritaire staatsvorm”. Op 2 september 1935 nam hij ontslag. Ondertussen maakte Borginon in 1934 deel uit van de groep die het weekblad Nieuw Vlaanderen steunde. Hij ijverde mee voor de zgn. concentratiepolitiek en leidde, hoewel geen lid van het VNV, de Vlaams-nationalistische vertegenwoordiging die daarover onderhandelde en die het in 1936 gesloten Beginselaccoord ondertekende. Bij de verkiezingen in 1936 werd hem door velen

verzocht, toch een plaats op de kandidatenlijst van het VNV te aanvaarden, wat hij uiteindelijk deed. Hij bleef voorstander van samenwerking met de Katholieke Vlaamsche Volkspartij, maar een poging daartoe mislukte door druk van buiten, zowel als van binnen uit het VNV. In juni 1937 behoorde hij tot hen die de oproep tot stichting van Vlaamsche Kinderzegen ondertekenden. In 1938 diende Borginon een wetsvoorstel in tot de evenredige verdeling van de openbare ambten onder de twee bevolkingsgroepen, volgens hun getalsterkte.

Op 26 oktober 1938 hield hij voor het Katholiek Vlaams Oud-Hoogstudenten Verbond in Brussel een rede over de internationale situatie en de Vlaams-nationale positie, een rede die veel ophef maakte en die de ideeën van Nieuw Vlaanderen weergaf. De fractieleider van de Vlaams-nationalistische parlementsleden betoogde o.m. dat een inval méér te vrezen viel van de zijde van Duitsland dan van Frankrijk. Met het oog daarop was militaire, diplomatieke en economische samenwerking met Nederland nodig en die samenwerking scheen thans voor de Vlamingen alleen maar via België mogelijk te zijn. De Vlaams-nationalisten zouden hun houding ten opzichte van België alleen wijzigen, indien deze staat federatief werd georganiseerd. Verder betoogde Borginon dat afwijzing van autoritarisme de goede verstandhouding met Nederland zou bevorderen.

Borginon wilde hiermee een koersverandering in het VNV stimuleren. Kort daarna wenste hij ontslag te nemen als voorzitter van de nationalistische kamerfractie. Bij de verkiezingen in 1939 weigerde hij zich opnieuw verkiesbaar te stellen, maar aanvaardde ten slotte toch zijn coöptatie in de senaat. Zijn waarschuwing maakte indruk en is mede oorzaak geweest van het wantrouwen dat in de VNV-leiding in die periode tegenover de Duitse politiek heerste.

Op het ogenblik van de Duitse inval in mei 1940 had het Vlaams-nationalisme het standpunt ingenomen dat er, bij een mogelijke nieuwe bezetting, geen nieuw activisme mocht komen. Daarom wilde Borginon bij het begin van de oorlog in het land blijven. Hij achtte het zijn plicht als lid van de senaat ertegen te helpen waken, dat er van deze gedragslijn zou worden afgeweken.

Zijn houding tijdens de Tweede Wereldoorlog, als commissaris-generaal voor de grote agglomeraties, rechtvaardigde Borginon door erop te wijzen, dat zijn werk niet ongrondwettelijk was en dat het ging om een Belgische zaak. Hij aanvaardde het commissariaat op voorwaarde dat hij de hervorming kon uitvoeren in het kader van de Belgische wetgeving en dat de functie hem niet dwong tot andere dan protocollaire contacten met de Duitsers. Hij meende ook, dat hij door een voorbeeld kon laten zien tot waar iemand, van wie men wist dat hij anti-Duitsgezind was, op gerechtvaardigde wijze kon meewerken aan het bestuur van het land. „Als de eenmaking van de grote agglomeraties een Duits initiatief zou zijn geweest, of het Duits belang hebben gediend, dan zou ik er niet aan meegeewerkt hebben”, schreef hij in De Standaard van 7 september 1966 „Wie mijn houding t.o.v. Duitsland en het nazisme kent, zal daar niet aan twijfelen”. Een voorbeeld daarvan gaf hij, toen hij in 1942 na veel aandringen een bijdrage schreef voor de programmabrochure van het Vlaams Nationaal

Zangfeest op de Grote Markt. In die bijdrage, die uit het programmaboekje moest worden verwijderd, kante hij zich op niet mis te verstane wijze tegen een pro-Duitse houding. De Duitse overheid dacht toen aan maatregelen tegen hem, maar deinsde terug voor de mogelijke weerslag daarvan op de Vlaamse opinie.

Na de Tweede Wereldoorlog speelde Borginon geen directe politieke rol meer. Wel was hij meer dan eens een gezaghebbend spreker op een aantal Vlaamse manifestaties. Op het congres van de Vlaamse Volksbeweging in 1955 pleitte hij voor federalisme. Op het Guldenstorenzangfeest van 1965 in Brussel noemde hij de tot uiting gekomen radicalisering van de Vlaamse opinie een steun en een aanmoediging voor de Vlamingen van alle partijen. Hij drong er aan op amnestie en op verstandhouding en eendracht in de Vlaamse rijen. In mei 1968 volgde hij prof. Franssen op als voorzitter van het IJzerbedevaartcomité, wat hij bleef tot in 1971.

WERKEN: Talrijke artikelen in tijdschriften, dag- en weekbladen; - *Het nieuwe beeld van Europa en de Vlaamsch-nationale positie*, in *Nieuw Vlaanderen* (5 en 12 november 1938); - *Oorsprong en motieven van de collaboratie*, in *Handelingen van het Congres van het Vlaams verzet, Antwerpen, 6 en 7 december 1958* (z.j., p. 27-38); - *Grote agglomeratie geen Duits initiatief*, in *De Standaard* (7 september 1966); - voordracht over zijn belevenissen in Frankrijk in de zomer van 1940, voor de *Vereeniging van Vlaamse Academiëci* (18 maart 1969).

LITERATUUR: *Het proces Borginon* (1948); - M. Cordemans, *Dr. A. van de Perre's oorlogsjaren* (1963); - G. Durnez, *Een bloem in het geweer* (1965); - C. Gossens, *Interview met H. Borginon* (serie Volksuniversiteit, Vlaamse Televisie, 1968); - H.J. Elias, *Vijfentwintig jaar Vlaamse Beweging, 1914/1939*, 4 dln. (1969); - A.W. Willemsen, *Het Vlaams-nationalisme. De geschiedenis van de jaren 1914-1940* (1959, tweede uitgave); - *Borginon viermaal twintig*, in *Gazet van Antwerpen* (2 november 1970); - T. Luyckx, *Dr. A. van de Perre en zijn tijd* (1972).

GASTON DURNEZ